

SCHELVER MARIETTA¹

Kirándulás:

Szombathely–Kőszeg–Chernelháza

1970. SZEPTEMBER 21–22.

Főnökömmel, Dr. Hardo Brücknerrel és feleségével, Irmgarddal már egy hónapja terveztük, hogy valamelyik hétvégén teszünk egy kirándulást Kőszegre, ez azonban mindeddig különféle akadályokba ütközött. Most végre eljött az idő. Dr. Brückner úgy rendelkezett, hogy ne saját kocsival utazzunk, hanem tartson velünk Herr Jahn, egy kedves, fiatal sofőr is, aki saját BMW-jén elvisz minket. Brückner lefoglaltatta a hotelszobákat is. Mivel korán sötétedett, szeretnénk volna minél hamarabb útnak indulni. 20-án, pénteken reggel el kellett mennem a fogorvoshoz, mivel még kedden a jobb felső bölcsességfogamból letört egy darab. Ebusch vitt el hozzám. A fogorvos kihúzta a fogamat. Ezután fodrászhoz mentem, majd rendeltem két örökzöld koszorút Krimi² és Öi³ sírjára egy Margit körüti virágkereskedésből. Délutánra mindent elrendeztem, Ebusch⁴ elhozta a koszorúkat, este becsomagoltam, Chimpyt⁵ korán lefektettem. Ebusch ezután még részt vett egy munkahelyi grillpartin, ahol a nők hagyományosan dirndlibe öltöztek. Én lemondtam a partit, mert a fogfájás miatt nem igazán volt kedvem elmenni, és különben is szerettem volna korán lefeküdni. Annyira korán mégsem sikerült, hiszen, mire megpucoltam a saját, Ebusch és Chimpy cipőjét, és elrendeztem ezt-azt, már este 11 volt. Majdnem el is aludtam, amikor fél 12-kor Ebusch felhívott, hogy megkérdezze, hogy vagyok. Úgy gondolta, még biztosan palkolgotok. Meg tudtam volna fojtani! Ebusch végül 1 óra körül jött haza.

21-én, szombaton negyed 7-kor keltünk. Herr Jahn fél 8-kor jött értünk, aztán Brücknerékhez mentünk. Én átültem Herr Brückner Karmann Ghiájába, míg Frau Brückner Ebusch-sal és Chimpy-vel Herr Jahn autójába szálltak be. Sajnos az időjárás nem volt éppen kedvező. Eddig egész jó idő volt, nem túl hideg, szeles, de legalább száraz. Most olyan köd volt, hogy alig lehetett látni, így nem is haladtunk valami gyorsan. Mire kiértünk a Bakonyból, a köd eloszlott, de így sem volt sokkal jobb. 11 órakor érkezünk meg Szombathelyre. Kérdezősködtünk, merre van a Hotel Isis, ahol szállást foglaltunk. A modern, magas épület a Thököly Imre utcában található: a Püspöki Palota és a Megyeháza közt megy el a villamos, a sínek mentén balra kell fordulni, majd a második utcánál megint balra. Először is a csomagokat szeretnénk volna felvinni a szobáinkba, de az egyik lift egyáltalán nem működött, a másik sem mindig, aztán végre mégis jött, de belül tiszta mocsok volt. Semmi gond. Felfrissítettük magunkat, majd lementünk az étterembe, hogy igyunk egy kávét. A mi szobánkban két ágy volt és egy kihúzható fotelágy, innen nyílt egy fürdőszoba toalettal.

Kávé után azonnal továbbutaztunk Kőszegre. A vasútnál most nem lehet balra, a Király út (vagy Rákóczi F. út) felé kanyarodni, mert útépítés van. Tehát egyenesen továbbhajtottunk a Czeke-gyár irányába, a síneken keresztül, majd ismét balra és megint balra a kórház mellett. Mellette a kertészet még mindig megvan. Aztán egy hídon át továbbmentünk a Marhavásártér felé, ahol a sövényel bekerített sportpálya szélén a Szent Lénárd-kápolna bújik meg a fák közt. A kis, háromszögletű téren játszótér. Aztán balra fordultunk a sétányra vezető utcára, így jutottunk el a Fő térre. Először itt, a Lauringer-ház előtt álltunk meg a kocsival, de odajött egy nagyon barátságos hölgy, és németül azt javasolta, inkább kissé fentebb parkoljunk; az ő osztrák rokonai ugyanis nemrég ugyanitt parkoltak, és büntetést kellett fizetniük. Tehát arébb álltunk meg a kocsikkal. A Lauringer-házon felirat hirdeti: „Gépi kötést vállal Lauringer Elekné”. Tovább sétáltunk a Városház utcán a Hősök tornya alatt a Jurisics térre. Nem csak az utca felől néztük meg a házakat, hanem egy-két belső udvarba is benéztünk vagy legalább belestünk a kapubejárón. Megmutattam a sikátort, amit mindkét oldalról rácsok zárnak el. A Városház homlokzatán a címerek közötti két kerek képkeretben, melyek tavaly még üresek voltak, most két, paszellszínű festmény foglal helyet: a Patrona Hungariae és Szent István.

A vele szemben álló stukkódíszes ház meglehetősen lerobbant állapotban van. A Szovják-házon fent két ablak között egy kis négyszögletes, gótikus ablakocska látható. A gótikus kapuív részben az utca magasságával van egy szinten. Ezután betértünk a Szent Imre-templomba. A korábbi főoltárkép, a Mária látogatása most a jobb oldalfalon függ, minden más változatlan. Ezután átmentünk a Szent Jakab-templomba, ahol ugyanolyan tömjénillat áradt, mint mindig. A Xavéri Szent Ferenc-kápolnában áll a dédanyánk kicsiny padja. A sekrestye ajtaja fölött egy új, nagy szentkép függ. A hátsó oldaloltárnál még mindig ott áll a Prágai Kis Jézus, alatta egy kis táblácska, most nem jut eszembe a szövege, de minden bizonnyal Schreiner Mitzi meglehetősen rossz németesgű stílusában íródott. A templom előtt jobbra, a bejárat melletti csipkebokor mára szép nagy fává növekedett. Felsétáltunk a járda nélküli, öreg, macskaköves Chernel utcán. A házak mind meglehetősen elhanyagoltnak látszottak. A Csiszár-ház melletti ház az utcasarkon azonban állványok veszik körül, úgy néz ki, felújítják.

Előtte (az egykori Chernel-palotában *szerk.*) nagy, nyitott kapu, a fa néhol megkarcolódott, talán nem ártana újracsiszolni. A kapuszárnyon felirat áll: „Kiss Gyula, bérfűrészelő”. Felmentünk az oldalsó lépcsőjén. A múzeumhoz⁶ vezető ajtót befalazták. A lépcső és a folyosó közti rácsos ajtó még megvan, csakúgy, mint a Mária-dombozmű, előtte egy váza virággal. Beléptünk az előszobába. A szalon és az ebédlő felé vezető oldalon deszkafal, rajta ruhaakasztók és egy tükör, és a „kamara” ajtaja is innen nyílik. A konyhaajtó és a kis vendégszoba befalazott ajtaja között valami ládika állt. A ládikát egy drapp-kék-sárga-fehér mintás torontáli terítő fedte, amely annak idején az étkezőasztalt díszítette. Végimentünk az árkádos folyosón, ahonnan ráláttunk a Csiszár-házra. Ott, ahol korábban a toalett volt, most két, kisebb ajtó van, mögöttük feltehetően egy-egy toalett. A hozzájuk vezető kis átjáró azonban egy külön fallal el van kerítve. A hátsó lépcsőn mentünk le. A lépcső alatti átjárót beépítették. A lép-

cső előtti térből egy ajtó vezet egy raktárhelyiségbe, ahol a kocsisín is helyet kapott. A kocsisín nagykapuját is beépítették. Az átjáró túlsó végén áll a „bérfürész”. Átbotorkáltunk oda az istállóból. Az alagút-elágazásokat beépítették – odabent valószínűleg fel vannak osztva, és mindegyiknek van egy ajtaja hátrafele is. A kerti lépcsőhöz vezető ajtónál most egy farakás áll. A volt cselédszoba és a mosókonyha alkotja most a nappalit. A présházhoz vezető ajtó nyitva volt, de a pincelépcsőtől egészen balra szintén van egy fal, amellyel a présházat külön lakássá alakították. A pincelépcső fordulójából egy zseblámpával a pincébe is belestünk. Az udvarból eltűnt a kút. A nagy konyhából két ajtó vezet az udvarra; a kapualjba vezető ajtókat befalazták. Néhány iskolás gyereken kívül senkit sem láttunk a környéken. Brückneréket egészen megrendítette a házak külseje és állapota. Legutoljára a szomszéd ház udvarát néztük meg, illetve Rose néni udvarát, aki itt lakott. Az utolsó előtti házat lebontották. Az utca két oldalán álló sarokházak megvannak, de a mellettük állókat lebontották, hogy a várárkot és a várfalat teljesen szabaddá tegyék. Végigsétáltunk a Fő téren és elértünk a Várkörre. A sarkon, a volt Schirhuber vendéglő épületében van egy ajándékbolt, ahol mindenféle szuveníreket lehet kapni. Vettem ott magamnak egy kőszeges kalaptűt, Chimpynek pedig egy piros-zöldre festett, „Köszeg” feliratú, kis bugylibicskát. A Kulacsban ettünk, a Várkör túloldalán. Jó volt az étel, és bort is ittunk, de nagy bánatomra cékla nem szerepelt az étlapon. Zöldségest sem találtam sehol. Ebéd után tovább sétáltunk a Várkörön. A drogéria és a Kirchknopf között mindkét házat lebontották, talán azért, hogy jól látsszon és megközelíthető legyen köztük egy kerek torony.

A kolostor előtti téren valamilyen emlékmű áll. A kolostort rózsaszínűre festették. A zsinagóga nagyon romos állapotban van. Vele szemben a házat lebontották, így láthatóvá vált a táblaház hosszú oldalhomlokzata; az épületet felújították, de a falakat olajzöldre, az ablakkereteket pedig tojássárgára mázolták. Ugyanolyan kevésbé tettsett, mint a sötétvörös Városháza; ilyen erős színeket régebben sohasem használtak. Befordultunk a Rajnis utcára; a vár melletti fal eltűnt, a jegenyefák már magasra nőttek. Ezután bementünk a Várba. A külső várudvarban Jurisics szobra áll, a bal kéz felőli földszintes épületben egy turisztaszálló kapott helyet, jobb kéz felől pedig a városi fürdő. A belső várudvarban bal felől egy ajtó vezet közvetlenül a gótikus ablakkerekekkel díszített, néhai kápolnába; onnan egy új lépcső vezet fel az üvegezett, árkádos folyosóra. Erről a folyosóról nyílnak a díszteremként működő Lovagterem gyönyörű, reneszánsz-gótikus ablakai. Az ajtók nyitva álltak, így láthattuk, hogy a színpadon épp egy bábjáték próbája zajlik. Ezután ismét lementünk, és a belső kapualjából nyíló múzeumba néztünk be. Egy díszes belső ajtó vezetett a folyosóra, ahol a látogatóknak filcpapucsot kellett húzniuk a cipőjükre. Annyi látnivaló van a múzeumban, hogy nem is tudtam mindent felfogni, megjegyezni! Elsőként Miske Kálmán bácsi festett portréja fogadott minket. És mennyi minden van még ott! Régi képek, iratok, fegyverek, kőszegi kézművesek és manufaktúrák termékei, a tőr, amellyel Hörmann megnyúzták, a Szőlő Jövésnek Könyve, amelybe a borászati feljegyzések kerültek akvarellekkel illusztrálva, a legújabb rajzok Bechtold István aláírásával. Egy régi bo-

roshordót egy Noé bárkáját ábrázoló domborfaragás díszít, két borosüvegen „Chernel Kálmán termelése” címke áll. Egy üveglap alatt Chernel dédapa⁷ kézírásával a Jurisics-sírbolt megnyitásáról szóló rendelkezése olvasható. Bútorok, köztük a városi tanács félkör alakú nagy asztala. Egy ösöreg kis zongora áll egy ablakfülkében, melynek függönye ugyanabból az anyagból készült, mint amelyet pár évvel ezelőtt a kőszegi Liszt-szoba számára szőttek Weimarban. Énekegyüttesek és koncertek programfüzetei stb., különféle kerámia- és cserépedények vitrinben, köztük egy sárga és kék virágokkal áttört korsó, belül pedig egy egyszerű agyagkorsó; ezek vajon nem a mieink voltak? Egy fából faragott kulacs is nagyon ismerős volt nekem. Az egyik vitrinben felismertem két-három magyar díszkardot is, a türkizes, oroszlánfejes kardokat piros és zöld bársonytokban; ezek szintén a mieink voltak. Az egyik falon Chernel Kálmán és felesége, Festetics Mária Hanély által festett arcképei függenek. Egy kis folyosón portréfotókat állítottak ki, közülük az egyik Prof. Visnya Aladárt ábrázolja fiatal korában, egy másik pedig Herman Ottót, aki előtt Krimi félig támaszkodva fekszik, mellettük pedig Madarász és más ornitológusok foglalnak helyet. Ez a kis folyosó, ahol egy Kőszeg ostromát ábrázoló nagy olajfestmény is látható, amely már korábban is a múzeumban volt, vezet abba a két terembe, ahol az 1918-19-es Tanácsköztársaság és a II. világháborús ellenállás dokumentumait és emléktárgyait állították ki. Az egyik vitrinben egy portré Kiss János altábornagyot ábrázolja a kardjával és a kitüntetésekkel. A folyosón egy idősebb, kopasz férfi ült kék munkásruhában és olvasott; ő volt a teremőr. Meghallotta, mi mindent mesélek Brückneréknek, és hogy milyen jól értesült vagyok, így óvatosan megkérdezte Jahntól, ki vagyok, de ő nem tudott erre pontos választ adni. Így, amikor ismét elmentem mellette, odajött hozzám és megkérdezte, nem egy „Schelver bárónő” vagyok-e véletlenül, amit nem is nagyon tudtam volna letagadni. A mi kedves könyvkereskedőnk, Róth Jenő volt az! Mindketten nagyon örültünk a találkozásnak, ő lelkesen érdeklődött a családom felől, és kérte, adjam át üdvözlését és kézcsókjait. Összement már és szemüveget hord, de ezen kívül semmit sem változott – viszont már 65 éves! Mikor megkérdeztem, hogy van, csak ennyit válaszolt: „Na hiszen, látja, mivel foglalkozom most!” A termeket összekötő folyosón sok régi fénykép látható Kőszegről, valamint régi, háború előtti képeslapok, amiket ő hozott. Sajnos azt elfelejtettem megkérdezni tőle, hogy vannak a rokonai. Ezután elhagytuk a várat, és a Rajnits utcán felmentünk a Várkörre, ott aztán balra fordulva sétáltunk a kertünkig.

A kert valamivel zöldebbnek látszik, mint korábban; azt a részt, ahol a palánk a hátsó ajtóhoz vezet, beültették bokrokkal. Ott, ahol a Hunyady János utca (vagy Szent Imre herceg utca) a Szluha-kertbe torkollik, lebontották a fal egy részét, sőt, a burkolat egy részét is, így most téglá- és kötörmelék hever ott szanaszét. A krump-lispince ajtaját is fémajtóra cserélték. A Szluha-házat teljesen elcsúfították sötétszürke vakolattal. Elmentünk a Strucba, ami egy szálloda a földszintjén egy modern kávéházzal, felfrissítettük magunkat egy kávéval, Chimpny és Herr Jahn pedig gesztenyepürét evett. Azután autóra ültünk. Az Árpád téri leánygimnáziumot kukoricásárgára vakolták. Ja, és az evangélikus templom előtti házat, ami az evangélikus óvoda mellett

állt, szintén lebontották, így láthatóvá vált a templom. Elkocsikáztunk a Királyvölgyhöz – persze nem messzire, csak addig a pontig, ahol maga a völgy kezdődik. A jobbra vezető út aszfaltozott. Áthaladtunk a Szigeten, és megkerültük a Sörkertet Rőt irányába. A posztógyárat sok lámpa világította meg. A Kálvária-templom mellett egy adóantenna áll, nem messze tőle húzódik végig a drótkerítéses határsáv a hegyoldalon. Természetesen ő is állt az úton, aki fel akart tartóztatni, de Brückner (ő ment elől, mellette én navigáltam) továbbhajtott, mire az ő azonnal az örkunyhóba futott és telefonált. Klausen-Hügelnél megfordultunk és visszajöttünk. A sörgyár már nem áll, de a Trianoni kereszt még mindig megvan. Elhajtottunk a kaszárnya mellett, amely ma Kiss János nevét viseli. A Schönfeld-ház borzasztóan lerobbant állapotban van, a régi, vasúti gyermekotthont viszont szépen felújították. A volt katonaiskola épületében most gyógypedagógiai iskolaotthon működik. Elhagytuk a Széchenyi sétányt, a Müller'schen fűrésztelepet, a Stipkovits-malmot és a Gyöngyös utcát, majd a Várkörön át a Rajnis utcához érkeztünk. Annak a háznak a pincéjében, ahol egykor dr. Bayer lakott, egy borozót alakítottak ki, ahol kőszegi borokat mérnek: ez volt az úticélunk. Az emberek hosszú faasztaloknál, fapadokon ültek. Közvetlenül a lépcső mellett van az italmérő pult. A lámpaernyők lakkozott szőlővesszőből készültek: nagyon eredeti! Tehát letelepedtünk, és ittunk egy kőszegi vörösborból készült, könnyű fröccsöt, ami egész jó volt. Sok öreg bácsi ült körülöttünk, kedves, öreg kőszegiek, barátságosak és illedelmesek voltak. Egyikük egyszerűen odajött az asztalunkhoz és beszélgetésbe elegyedett velünk, Chimpyvel németül, pardon, kőszegiül. A pultnál szintén sokan álltak; egyikük az a szakállas férfi volt, akit tavaly lefényképeztünk a vizslával és a sólyommal. Több mint bizonyos voltam benne, hogy Bechtold István az, aki Ördit⁸ is ismerte, és aki az egyik fényképén is rajta van Krimi sírjánál, csak ott még szakáll nélkül. Ördi azt írta róla, hogy az Ornitológiai Intézet levelező tagja, vagy valami ilyesmi. Ő is biztosan felismert minket, mert ide-ideitekintgetett felénk. Ha nem lettek volna mások is körülöttünk, biztosan megszólítom. Igazán otthonosan éreztük magunkat a borospincében. Brückneréket nagyon érdekelte és ámulatba ejtette a sok kőszegi történet, amit meséltem nekik. Kevéssel este 6 előtt indultunk vissza Szombathelyre. Brücknerék és Jahn ledőltek egy kicsit, Ebusch lement Chimpyvel enni valamit, én pedig kipakoltam a csomagjainkat. Azután le akartam fektetni Chimpyt, mi a többiekkel 8 órakor találkoztunk volna a vacsoránál. Chimpy jelenetet rendezett, nem akart egyedül maradni és a többi, mignem Ebusch komolyan beígért neki egy pofont, ha így viselkedik. Az étteremben halk cigányzene szólt, civil előadóktól, akik operetteket és egyéb melódiákat is játszottak. A két szomszédos asztalnál szászok ültek. Ismét nagyon jót ettünk, bort, és később egy kis orosz pezsgőt is ittunk. Még pénteken gyorsan összekeresgéltem néhány régi fényképet, amelyen kert és ház a régi állapotában látható; most ezeket szedtem elő. Nálam volt a Günser Verse is Waisbeckertől. Brückner kölcsönkérte könnyű, esti olvasmányának. Este 11-kor visszavonultunk. Nem aludtam valami jól, mert a szobában nagyon meleg volt annak ellenére, hogy az ablakot nyitva hagytuk. Aztán esni kezdett az eső, így becsuktam az ablakot, de a bádog ablakpárkányon olyan hangosan kopogtak az eső-

*Az egykori Chernel-kastély Chenelházán
(a család gyűjteményéből)*

cseppek, mint annak idején a gyerekoszobánk ablakán. Végül csak elaludtam, mígnem egy gözmozdony felvert álmomból.

22-én, vasárnap reggel fél 8-ra beszéltük meg a közös reggelit. Azonban annyira esett az eső, hogy felhívtuk Herr Brücknert, és elhalasztottuk a programot egy órával. Így aztán fél 8-kor keltünk fel, összekészülődtünk, összepakoltunk, majd lementünk reggelizni. A szoba ára a reggelit is tartalmazta. Választhatunk tea és kávé közül, illetve sonkás tojás, sajt, szalámi, tükörtojás stb. közül. Reggeli után gyalog keltünk útra és meglátogattuk az Ízisz-szentélyt, ami nincs is messze a szállodától. A zsinagógával szembeni földterületen, ahol régen valamilyen raktárházak álltak, 1957-ben egy építkezés során római kori leleteket találtak, melyeket aztán szisztematikus ásatás során tártak fel teljes egészében. Mindössze egy kis terület maradt, ami még be van építve és feltáratlan maradt, hamarosan azonban azt is felássák majd. Először az Ízisz-szentély vált láthatóvá, amely a legjelentősebb római kori műemlék az itáliai műemlékek után. Az alapzat nyomán rekonstruálták a szentélyt, az eredeti törmelékeket a megfelelő helyre illesztették be. A templom előtt egy zöldes színű kövekből felépített emelvény; ezt is kiegészítették, mégpedig ugyanazokkal a kövekkel. A feltételezett, eredeti magasságot egy vékony cserépréteg jelöli. A szentély és az áldozati oltár (az emelvény) előtt négy oszlop áll, melyeket töredékekből állítottak össze, és csak kevés kiegészítés volt szükséges; sőt, egyikükön még a korinthoszi oszlopfő is megmaradt, amire télen bádogtetőt húznak, hogy védje az esőtől és a hótól. A templommellék mindkét oldalán látható azoknak a celláknak az alapja, amelyekben a papok laktak. Az egyik oldalon (a templommal szemben állva jobb kéz felől) ezek a cellaalapok voltak, de közelebből észrevenni, hogy egy egyszerű, alacsony építmény is áll ott, amelyben sok kis lelet látható: olajlámpák, üvegpoharak, ékszerek, használati tárgyak, illetve szobrok és márványtáblák maradványai. Nyáron a szentély előtti téren előadják a Varázsfuvolát. Brücknerék el voltak ragadtatva, amikor elmeséltem nekik, hogy pl. a Covent Garden Operában is elhangzik: „Oh Eisis and Oseiris...” A szentély területén később, a népvándorlás idején egy temető volt, így abból a korból is jó néhány sír található itt. Egyiküket meghagyták az eredeti helyén; most olyan volt, mint az az apró kövekből kirakott padlómaradvány, melyet egy ólomtető véd az időjárás viszontagságai ellen. Miután mindezeket megtekintettük, eltocsogtunk az esőben a Berzsényi térre. Ami valóban a legszebb terek egyike. A Megyeháza, a püspöki palota, a régi papnevelde (ma gimnázium), az Eölbey-ház, a nagyprépost korábbi háza, ma zeneiskola, a székesegyház mind-mind szépen felújítva. A székesegyház és a papnevelde közt egy kis rácsos ajtó vezet a romkertbe, ahol a régi római utcák maradványai, a 4. századi Szent Quirinius Bazilika romjai, valamint a későbbi vár kőfalai láthatóak, mindez szép, parkos környezetben, hatalmas fákkal övezve. A mozaikpadlókat, melyek egy földrengés következtében összetöredeztek, úgy védik a további rongálódástól, hogy kis, zárt termeket építettek föléjük. Néhányuk elég nagy, és nagyon is jó állapotban maradt fenn. A nagyobbik teremben egyéb római leleteket is kiállítottak. Figyelemre méltó a két 5 méter széles római közlekedési főútvonal kereszteződése, melyeket bazalttömbökből építettek. A székesegyházba is benéztünk egy rövid időre.

A templomot újjáépítették, csak freskók nélkül, de a főoltárt megtartották. Az oltárnál egy öreg kanonok éppen a nagymise szövegét olvasta, a kórus pedig egy latin misét énekelt gyönyörűen. Gondoltam rá, hogy Kőszegen elmehetnénk a misére, de a székesegyházból még tovább kellett mennünk a múzeumba is, ugyancsak gyalog. Érdekes lett volna az is, ha a sok római szobrot és műkincset meg se nézzük. Megtekintettük a növény- és állattani gyűjteményt. Az utóbbi természetesen máshogy van elrendezve, mint annak idején, de néhány kitömött állat és madár még Krimie lehetett. Egy kis szobában sok szombathelyi és velemi archeológiai lelet látható, egy másikban mindenféle tárgyi eszköz és jármű, melyeket vadászat és gyűjtögetés során használtak. Egy öreg csónak, halászhalók, szigonyok, egérfogók, kosarak, néhányuk ábrákkal és fotókkal illusztrálva, mint pl. a „zsírosfa-áruló”, egy köteg hajódeszkával ábrázolva. Egy másik teremben méhkasok, mézeskalács sütőformák, gyertyaöntő kellékek. Egy folyosón népművészeti tárgyak: kések fából és szaruból, fazekas termékek, bútorok, ruhák. Visszafele a régi ferences templom mellett mentünk el, de nem mentünk be. Kocsiba szálltunk (a bőröndöket és egyebeket már korábban bepakoltuk) és indultunk Kőszegre. A Fő tértől továbbmentünk a Stúr-házhoz és a temetőhöz. A Temető utca és a gimnázium útja között egyik kis utca sem megközelíthető. A temető melletti kis kápolna még mindig áll, a zsidó temető viszont eléggé elhanyagoltnak látszik. A Seybold-erdő mellett felmentünk a szerpentinre a Szabó-hegyre, ahol egy új turisztaszálló és étterem épült. Modern épület sötét beton- és vörösesbarna faburkolattal, így egyáltalán nem üt el az őszi erdő színeitől. A Pogányok felé vezető utat nagyon benőtte a gaz. A Szabó-hegyen és alatt elszórtan sok kis házat és kertet láthattunk. Ismét jót ettünk-ittunk, a fiatal pincér beszélt németül. A Panoráma Hotel megfelelő szállást kínál hosszabb itt-tartózkodásra. Az idegenforgalmi hivatalnál lehetőség van idegenvezetőt bérelni, aki elkíséri a látogatókat az Óházhoz, a Hétforráshoz, a Hörmann-forráshoz vagy a Stájer-házakhoz. Azután a temetőbe mentünk. A temetőkápolnában épp egy temetés zajlott. Gyorsan továbbmentünk Öi és Krimi sírjához. Krimi sírján volt néhány szál, hervadásnak indult kri-zantém, illetve egy fenyőágakból, tobozból és egyéb ágakból font megszurkült koszorú. Ki tehetette ide őket? A sírokra fektettem a saját koszorúimat. Az agávék vagy micsodák nem fagytak el a múlt télen. Lorand bácsi sírján végigfut a repkény, sokkal szebben és rendezettebben néz most ki. A ciprusbokrok már sokkal magasabbra nőttek, mint maga a sírhant, kész fák. Egy ág pont úgy hajlik Krimi sírja fölé, hogy a fejfát alig lehet tőle látni. A síron is megnőtt a fű. Magammal hoztam egy sövénynyíró ollót, de a növényzet olyan nedves volt, hogy nem sokra mentem vele, csak a sírkő bal oldalán növekvő gázt nyírtam le egy kicsit. A sírhant teteje is mintha megsüllyedt volna. Egy rövid imát követően még odaszaladtam Rose néni sírjához, ami szintén repkénnyel benőtt és rendezett volt. Ezután a Hősök tornyát és a Chernel István emlékmúzeumot szeretnénk volna meglátogatni. Útközben bementem Chimpyvel az öreg Püskyhez, aki saját maga szolgált ki. Túl sok mindent nem tudott kínálni: kis, kiváló ízű mézes sütekből, aminek „csibészcsók” a neve, cukorrudakból, egyéb cukorfajtákból, gyertyákból lehetett válogatni. Vettem három gyertyát, mézes sütit és cukorkát.

Vártam, hogy felismer-e, de nem úgy tűnt. Mégiscsak 88 és fél éves! Legközelebb, ha erre járunk, szeretnék felvételt készíteni a boltjáról. Ahogyan ott áll, az már önmagában egy látványosság. Ezután a toronyhoz vezettünk, ám legnagyobb bánatomra a kapun egy tábla függött a következő felirattal: „A torony ma zárva”. Ezt nagyon sajnáltam, de nem volt mit tenni. Pedig szívesen megmutattam volna Brückneréknek azt a rengeteg emléktárgyat és fényképet; annyira érdekesek és érzékletesek. Frau Brückner azt mondta, nagyon szívesen eljönne velem tavasszal Kőszegre, hogy együtt rendbehozzuk a sírokat. Herr Brückner indítványozta, hogy látogassunk el mindjárt Chernelházára is – miután megtudta, hogy nincs is messze Kőszegtől. Így aztán úgy döntöttünk, hogy, ha már a tornyot nem tudtuk megnézni, akkor indulunk is Chernelházára. Egyébként, amikor szombaton a Városháza környékén jártunk, láttam egy idős, szemellenzőt viselő embert, aki egy babakocsit tolt. Faragó volt az, Róth Edda férje, feltehetően az unokájával. Továbbhajtottunk a Marhavásártér és a kórház mellett, majd kevéssel az állomás előtt lefordultunk a Horvátzsidány fele vezető útra. Baloldalt helyenként igen közel haladtunk a szögesdrótkerítés mellett. El is felejtetem, hogy ilyen közel van a határ! A lőtér melletti épületek is be vannak kerítve. A tégláégető még mindig működik, és a hófehér Istenanya-szobor is megvan az út bal oldalán. Jobboldalt egy nagy gyümölcsöskert látható, amelyet még mostanában telepíthettek.

A borús, sűrű idő azokra a sétákra emlékeztetett, amikor a Királyölgyben gesztenyét, valamint a földéken céklát szedtünk. A Szabó-hegyről pedig az ottani sétáink jutottak eszembe Sándorral. Szándékomban állt most is szerezni pár kiló fehér céklát, de egész Kőszegen nem találtam zöldséget. Pedig olyan szívesen meghívtam volna Brückneréket egy marhahúsos-nokedlis-céklásvacsorára! Horvátzsidánynál jobbra fordultunk Kiszsidány fele, ahol még most olyan romlatlan és változatlan minden, mint volt. Csepreg egész nagy és rendezett. Bükön áthaladva láthattuk a Szapáry-kastélyt, ami nem keltett valami gondozott benyomást. Bük egy végtelen falu, várunk kellett a vasúti sorompóra. Bük mögött egy útjelző tábla mutatott a Bükfürdő felé, ahol pár évvel ezelőtt egy gyógyforrást fedeztek fel, és egy fürdőhelyet alakítottak ki. Bónél jobbra fordultunk, és hamarosan Góron kötöttünk ki, de még időben észrevettük a tévedést és visszafordultunk. Elérkeztünk a „Chernelházadamonya” táblához. Az útról látni lehetett a csupasz fák közt a répcsesztyörgyi kastélyt. Chernelháza főutcája szemlátomást rosszabb állapotban volt. Hogy ne ragadjunk bele a sárba, a kocsikat inkább ott hagytuk és gyalog mentünk tovább. Nagyjából ott álltunk meg, ahol korábban a kastélyhoz vezető út kanyarodott; a földút azonban, most úgy tűnt, nem vezet sehová. Így aztán egy keskeny, eláztatott ösvényen sétáltunk hátra a kastélyhoz, ami ugyanúgy állt ott, ahogyan eddig. Két magas lucfenyő borzasan nyújtózott a sötétszürke égbolt felé. A tetőt megjavították, de ezen kívül nem sok javítás történt az épületen. A vakolat több helyen töredezett, kilátszanak alóla az eredeti, befalazott árkádok. A címer is rajta van, a meglehetősen összetöredezett koronáján fészkelő galambokkal. Az udvaron még mindig áll a nagy hársfa, mellette a szökőkút, ahonnan egy öreg anyóka és más nők vizet hoztak. Az öreg anyóval be-

szélgettem egy kicsit, nagyon barátságos volt. Az volt a véleménye, hogy ez egykor egy gyönyörű kastély volt, de most... Ő csak 1957 óta lakott itt, miután az előző lakása egy árvíz után lakhatatlanná vált. Elmesélte, hogy ha bárki ablakot próbált ütni a kastély falába, a kő csak úgy szikrázott, annyira erős egy kőfal ez. A kerítésből és a kapuból már semmi sem maradt, csak a két, kőből faragott kapufélfá hever a földön. Ott, ahol az út elvezet a kapu előtt, és ott is, ahol a lucfenyők állnak, rozoga nyúlketrecek árválkodnak. Az istállók és gazdasági épületek is üresek. A házba is bementem, igaz, csak a lépcső aljáig. A ház mögötti kert teljesen elgazosodott. Az udvar mellett, a Répce felőli oldalon egy új lakóház áll. Ott álltam, láttam mindezt, ugyanakkor úgy láttam magam előtt a kastélyt, mint ahogyan az emlékeimben élt, és ahogyan elterveztem: szépen kicsinosítva, átépítve, egy gyönyörű, parkosított udvarral... Összeszorult a torkom. Brücknerék is érzékelték a hangulat sajátosságát: ez a csinos kis kastély annyi hagyománnyal a háta mögött most csak az enyészet képét mutatja ezen az esős, borongós, novembert idéző estén. Szerettem volna lemenni a tágas mezőn a Répce-partra, de az új ház mögött most egy magas gát emelkedik, amögött pedig a Répce csatornája vezet el, így nem mentünk tovább. Ahogy odafönt álltunk, utolért minket egy 14-15 éves fiúcska. Bemutatkozott; a neve Ladislaus Schmied volt, azaz Kovács László. Tört németiséggel elmesélte, hogy a kastélyt Chernel László és felesége, Szeremley Eszter építtette 1768-ban. Szívesen megkérdeztem volna, honnan tudja ezt ilyen jól. Kedvesnek és intelligensnek látszott, jó benyomást tett rám, finoman hajlott orrával nem is nézett ki parasztfiúnak. Megkérdezte, honnan jöttünk; arra a kérdésre viszont, hogy honnan tudunk a kastélyról, adósa maradtam a válaszzal, mivelhogy Brückner közbeszólt. A fiú megkérdezte, adnánk-e neki 10 forint értékű német pénzt, mivelhogy gyűjti a pénzerméket; de sajnos német pénzt nem hoztunk magunkkal. Ebusch megmondta neki, hogy, ha egyszer Pesten jár, látogassa meg őt az irodájában, akkor kap. Ha tényleg eljön, akkor majd kikérdezem egy kicsit. Visszamentünk az autókhoz, mivel bogáncsok ragadtak a harisnyánkra, nadrágunkra és a kabátunkra. Időközben besötétedett, így a távolban semmit sem láthattunk. Keresztülmentünk Mesterházán, majd rákanyarodtunk a sopron-sárvári főútra, és ott, ahol a Szombathely felőli főutat keresztezi, bal fele mentünk tovább. Elhagytuk Vasegerszeget, Vámoscsaládot, Répcelakot, lekanyarodtunk Dénesfa felé balra, Pálinál pedig Vadosfa és Mihályi felé szintén balra, majd Szil és Szilsárkány után Jobaháza felé balra. Brückner Csornán tankolt, közben mi megkínáltuk magunkat a Püskyfélé mézes süteménnyel. A Csornát Győrrel összekötő főút elkerüli a legtöbb közbeső települést. Az utat sok fafajtából álló fasor szegélyezi. Győrben megálltunk egy gyorsétkezdénél. A városházával szemben van egy nagy hotel étteremmel, kávézóval stb., a parkoló emögött van. Leparkoltunk, bementünk, ám legelőször egy félhomályos klubhelyiség fogadott bennünket beatzenével, beljebb volt az étterem, ami zárva volt. A konyhán átvágva átmentünk egy kisebb, kellemes lokálba az utcában. Rokfortos vajás kenyeret ettünk és narancslevet ittunk, hozzá sört vagy vodkát. Este 7 órakor továbbautóztunk a nevezetes főutcán, amíg el nem érkeztünk egy lezárt vasúti kereszteződéshez. Mi Herr Brücknerrel továbbmentünk az autóval. Úgy volt, hogy

először mind csak Brücknerékig utazunk, hogy ott megbizonyosodjunk róla, hogy mindenki egyben van még. Este 9-kor meg is érkezünk hozzájuk. Kölcsönös köszönetnyilvánítások, melyeknél Herr Brückner kétszer is hosszasan kezét csókolt. Mi fél 10-kor érkezünk haza, Herr Jahn elvitt minket kocsival. Egy kicsit még emésztettük az élményeket, aztán lefektettük Chimpyt, és hamarosan mi is aludni tértünk. Nem aludtam jól, valószínűleg a kimerültség és az utazás fáradalmai miatt. Kicsit sok volt és megerőltető, mégis örülök, hogy végre sikerült összehoznunk. Elhatároztuk, hogy ha Brücknerék még itt lesznek tavasszal, akkor eltöltünk velük még egy hétvégét Kőszegen, lehetőség szerint a gyümölcsvirágzás idején. Akkor majd a toronyba is felmegyünk, meg a saját gyümölcsösünkbe, és elmegyünk a Királyvölgybe és az Óházhoz stb. is. Most nem voltunk a kertben, mert eső után minden szörnyen nedves volt, és az időnk is szűkre volt szabva, ha még sötétedés előtt el akartunk menni Chernelházára is. De, ha Brücknerék nem is szeretnének jönni, mi akkor is elutazunk még Kőszegre, akár egy hétre vagy többre is. Más helyekre is el lehet onnan kirándulni, például Jákra, Velembe, Bozsokra, Horpácsra, Nagycenkre, Hegykőre, Eszterházára, Sopronba és bárhová a környéken, amit érdemes meglátogatni.

(német nyelvről fordította Kiss Zsuzsanna)

JEGYZETEK

- 1 A szerző Chernel István és Roth Dóra unokája
- 2 Chernel István családon belül használt neve
- 3 Chernel Istvánné Roth Dóra családon belül használt neve
- 4 A szerző férje, Stanizsewsky Eberhard
- 5 A szerző fia, Stanizsewsky Georg
- 6 Chernel István egykori dolgozószobájának része volt
- 7 Chernel Kálmán, Chernel István édesapja

*Özv. Chernel Istvánné unokáival
(a család gyűjteményéből)*

*Balról özv. Chernel Istvánné,
Weber házaspár, Schekver Györgyné
(a család gyűjteményéből)*

Családi ebéd 1940-ben (a család gyűjteményéből)